

Demokratik cumhuriyet; halkını mağdur etmeyen bir devletle, birbiriyle uğraşmayan vatandaşlar anlamına gelir

Mehmet Altan

[Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İİBF, Öğretim Üyesi]

KONUŞAN: Ahmet Dursun

Bir demokrasi manifestosu olarak kabul edilen Münazarat'ın yüzüncü yılında Türkiye'nin genel durumunu nasıl yorumluyorsunuz?

Türkiye'nin çok büyük imkanları var; ama o imkanları kullanamıyor. Yoksa Türkiye, layık olduğu yere çok hızlı gidebilecek bir noktada. Konjonktürel olarak ve destek olarak... içeride ve dışarıda desteklenebilir durumda; fakat bu siyaseti meslek haline getirmek ve iktidar tutkunluğu, değişim siyasetini bir yerden sonra bıçaklıyor. Bu açıdan da sıkıntılı bir döneme yeniden giriyoruz. Çok ileriye gidebilecekken geriye düşme ihtimalinin çok arttığı, risklerin büyüdüğü, keyiflerin kaçacağı ve hatta kaçmakta olduğu yeni bir döneme giriyoruz.

Hangi noktada geriye dönüşler oluyor?

Turgut Özal'dan örnek vereyim. Turgut Özal zamanında bizi heyecanlandıran çok önemli değişimler, dönüşümler, adımlar olmuştu; Ama 28 Şubat'a geri geldik; çünkü sistem ve rejim dönüşmedi. Bugün 12 Eylül bütün yasalarıyla duruyor. Siyasi partiler yasasıyla duruyor.

Ama kısa bir süre önce anayasa için bir referandum yapıldı.

HSYK dışındaki hiç bir şey önemsenmedi. 12 Eylül referandumunun, ben bugün dönüp baktığımda, HSYK için yapıldığını görüyorum. Çünkü hiç birisinin -değişiklik yaptığımız anayasa maddelerinin- uyum yasası çıkmadı. Bu

*Sistemi değiştir-
meye gerek yok.
Sistemi dönüş-
tirmeyelim, ele
geçirelim anlayışı
öne ıktı. Sistemin
demokratikleşmesi
demek, keyfiliğe
son vermek demek,
keyfiliğe ilke getir-
mesi demek.*

açıdan baktığınızda 12 Eylül referandumunun sırf HSYK için yapıldığını görüyorum. Ne yazık ki, siyaset kendi çıkarına göre işleri düzenleme yoluna girdi. şike bunun önemli bir örneğidir.

Siyaset kurumunun belli bir noktadan sonra demokratikleşme yönündeki değişimi askıya almasının altında yatan saikler nelerdir?

“Devleti biz ele geçirdik” anlayışından kaynaklanıyor. Sistemi değiş-tirmeye gerek yok. Sistemi donuştirmeyelim, ele geçirelim anlayışı öne ıktı. Sistemin demokratikleşmesi demek, keyfiliğe son vermek demek, keyfiliğe ilke getirmesi demek.

Bu yapılmıyor. Neden?

“Devleti biz ele geçirdik, sistemi geçirmeye gerek yok. Sistemi dönüş-tirmeyelim, ele geçirelim.” Devleti şöyle algılıyorlar: ele geçirilebilir. Bana yakın olanları, biat eden insanları belirli noktalara koyarak, bu sistemi değiştirmeden de mevcudu ele geçirebilirim. Halbuki devlet ele geçirildiği zaman devlet ol-maktan çıkar. unku devlet ele geçirilemeyen ve sürekli kendini yenilemeye yönelik bir hukuksal mevzuattır. Toplumun gelişmesinin, donuşumunun önu-nu aan ve aynı zamanda buna uygun dönüşen bir yapıdır. İstihbarat, ordu... vs üstünden rejimi ve sistemi ele geçirdim dediğin zaman, Uludere olur. Yani ele geiremediğini görürsün. Herkese eşit mesafede bir hizmet orgutunu ele geçirme üstünden baktığın ve bunları insanlar üstünden yapabileceğini düşün-düğün vakit sıkıntılar doğar. Onun için bu toplumda; bu ele geçirme, devleti ele geçirme, insan üstünden bana yakın- uzak mantığıyla hareket etme tehlike doğurur. Bunu bir sosyolojik yapı ve bir hukuksal mekanizma olarak görmediğin vakit, en başta bunu düşünen olmak üzere, bütün toplum yeniden tuzağa düşer. Bu yapı bulunmadığı için Turgut Bey’den 28 şubat’a geri döndük. şimdi bu Kemalizm’in rövanşı olarak geldi; ama bu sistemi demokratikleştirmede için bir cami-kışla rekabeti yahut rövanşı olarak kaldı. Bu böyle kalırsa bunun da bir karşılığı gelir. Oysa demokrasi, bunların üstünde bunları kapsayan din ve vic-dan özgürlükleriyle her şeyi ozebilecek bir şey... Ben demokratik cumhuriyet derken, halkını mağdur etmeyen bir devletle, birbiriyle uğraşmayan vatandaşlar anlamında bunu söylüyorum. Siz Muşlu-manlar iktidara geldi diye baktığınızda, Muşlu-mana bir vatandaş, halk iradesi vs kavramlarıyla değil, kendi din aidiyetin-iz üstünden baktığınızda, bu aidiyet üstünden devlete ve topluma baktığınızda buradan huzur çıkamaz.

Bu süreçte cemaat-siyaset ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben siyasetinin kendisine bu kadar kefil olmanın her zaman yanlış ol-duğunu düşünüyorum. unku siyaset bizim anlamadığımız bir şey. Siyasetinin kendi egosu var, kuralları var, parası var; yani siyasetçi kendini düşünüyor. Si-yaseti en önce kendini düşünüyor; ve iktidardan gitmemek istiyor. İktidarın tutkunu siyaset. şimdi ben, bunun dışında ideallerim olduğu

vakit, siyasete ve siyasetçiye bu kadar angaje olmamak, araya belirli bir mesafe koymak gerektiğini düşünüyorum ki ilke üzerinden hareket edildiği vakit neden bu kadar angaje olayım?

Ele geçirerek toplumu dönüştürmek, demokratikleşmek mümkün değil midir?

Ele geçirilen bir şey devlet değildir. Ele geçirilebilir bir şey çetedir, örgüttür, şudur budur kurumdur, dernektir. Temel farklılıklar şu. İnsanı kutsayan, insanı öne alan mantık açısından değişim, dönüşüm, özgürlük kavramı ki buna demokratikleşme diyebilirsin, demokrasi diyebilirsin. Bir kere toplum esastır. Ne yazık ki bizde devlet üstünden ayar verme geleneği var. Devleti ele geçirip topluma ayar vereceksin. Kemalizm bize akıl öğretiyordu, ne düşüneceğimizi, nasıl düşüneceğimizi öğretiyordu. Ne düşüneceğiz? Şimdi de farklı bir durum yok. Kaç çocuk olacak, ne yiyeceğiz, ne içeceğiz, vergisini verdiğimiz belediyede vs. nasıl davranacağız? Ayar verme. Ayarı zaten hukuk veriyor. Sen kendi inancın doğrultusunda herkese ayar verdiğin vakit, o zaten demokrasi olmuyor, çoğulculuk olmuyor. Bir şekilde ceberrut birisinin hakimiyeti altında bir devlet oluyor. Bunu ele geçirmek demek, bir başkalarına baskı yapmaya yönelik bunu kullanmak demek. Aslında burada aslında muhafazakarların, dindarların hukuk konuşması lazım. Ne yazık ki en konuşulmayan şey hukuk. Din hukukun alt yapısıdır. Ben bunu Kent Dindarlığı'nda da yazdım. Din üstünden değil, dinin de beslediği evrensel temel haklar üzerinden konuşmak... özgürlükleriyle bir devletin bütün vatandaşlarına eşit mesafede olması ne demek, bunu hangi hukuk kuralları sağlar, fikir özgürlüğü nedir? Bunu konuşmak ve artık hukuksal bazda bunu kullanmak gerekiyor. Fakat buradan tabi siyasetçiye oy gelmiyor. Siyasetçiye oy nerden geliyor? Din, ırk, mezhep meselelerini gıcıklamaktan geliyor. Onun için de Türkiye bölünüyor, parçalanıyor, adam olmuyor. Rejim değişmiyor, sistem dönüşmüyor ve kendi propaganda gücünü ve kendi partizanını devletin içine yerleştirdiği için de mesele İttihat ve Terakki işine dönüyor.

Gelinen noktada, şimdi kim cumhurbaşkanı olacak, kim başbakan olacak, o süreç işliyor; yani bence bu dört yıl kayboldu gitti. İktidar kavgaları başladı.

Yani bu bir iktidar meselesi mi?

Yani, evet. Hiç bir reform yapılmıyor. AB süreci öldü. AB'ye ben çok güveniyordum; çünkü bir reçeteydi AB. Ak Parti'nin benim en sevdiğim, desteklediğim alkışladığım dönemi, ilk 3 yıldaki AB reformlarıydı. Bu Türk toplumunu dönüştüren Akp idi. Şimdi ise hiç bir reform yapılmadığı gibi "Müslümanlar iktidara geldi, onların dediği olacak, herkes sussun, devleti ele geçirdik" gibi bir hava var. Bu büyük bir patlamaya neden olur. Bütün huzuru kaçıtır. Ondan çok ürküyorum; yani bu çılgınlıkları duymak yerine onu da bastırmak istiyorlar.

Sivil anayasa girişimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sivil anayasa değişikliğini kim yapacak? Meclis yapacak. Meclisteki partileri oluşturan yasa ne? Siyasi partiler yasası. Onu kim yaptı? Bu seçim sistemi; yani parti içi demokrasiyi yok eden, lider sultanını getiren, istediğini millet vekili yapan, halkın hiçbir müdahalesine

imkan vermeyen siyasi seçim sistemi ne zaman oldu? 12 Eylül'de. Sen bir şekilde aradan sıyrıldın, milletvekili oldun. Orada gerçek bir milletvekilliği yapmaya kalktığın zaman, bunu engelleyen meclis içtüzüğü ne zamandan? Yine 12 Eylül'den. Bazı maddeler değişti ama aynı zihniyet devam ediyor. Zihniyet

Ele geçirilen bir şey devlet değildir. Ele geçirilebilir bir şey çetedir, örgüttür, şudur budur kurumdur, dernektir. Temel farklılıklar şu. İnsanı kutsayan, insanı öne alan mantık açısından değişim, dönüşüm, özgürlük kavramı ki buna demokratikleşme diyebilirsin, demokrasi diyebilirsin. Bir kere toplum esastır. Ne yazık ki bizde devlet üstünden ayar verme geleneği var.

Benim için din,
vicdan demektir.
Vicdanın tercü-
mesi hukuktur.
Bu kavramların
hepsi hukuksal
kavramlardır.
Yani hayata din
anlayışıyla bakan
birisinin vicdansız
olmasına ihtimal
yoktur. Vicdanlı
olan birisinin de
hukukla bir nok-
tada buluşmaması
imkansızdır.

12 Eylül'le aynı. Şimdi 12 Eylül'ü, bir siyasi vesayeti taşıyan bir yapıya hiç do-
kunmadan nasıl anayasa yapılır? Yani bu devleti ben yöneteyim, dönüştüreyim
derken devlet de seni yönlendiriyor, dönüştürüyor, zamanla Ankaralılaşıyorsun.

Münazarat'ı okuduğunuzu biliyorum. Münazarat üzerinden devam edersek... Münazarat'ın ana eksenini oluşturan meşrutiyet, Hürriyet, istibdat, adalet, eğitim, azınlık hakları gibi kavramların demokratikleşme kültürü ve hamleleri için önemi nedir?

Bir kere düzenli ve sürekli okuma kültürü; yani bu kavramların pekiş-
mesi derinleşmesi ve değişen zaman ve zemine uygulanması açısından okuma
kültürünün Türkiye'nin ortalamasında özel başka bir yerde görülmeyecek kadar
yerleşik olması çok önemlidir. Ve refleks haline gelmiş bu tavırla kitabı ve bu
kavramları beraber düşünmek lazım. Yani buradaki bu bilinç, okuma yazma ve
Said Nursi'nin çok yoğun çabasının yeniden hayata geçirilmesi gerekir ki Nur
cemaatinin okumaları bu bağlamda hayati bir şeydir ve çok önemlidir.

Münazarat'ı konuşurken bu işin, kavramların gelişmesi ve dönüşmesi
açısından bu tarafla analiz etmek lazım. Evvela, Said Nursi'nin yazıya dökül-
müş çabalarının yoğunluğu ve o sırada olup bitene yönelik çözüm üreten öneri-
leri ve buna harcanan çaba; ama bir de bütün o çabayı her gün yeniden okuma
seanslarıyla yeniden üreten ve aradaki zamanı kavramlar üstünden güncelleyen;
yani bir bilgisayar gibi o kavramları her an o okuma seanslarıyla, okuma kültü-
rüyle o metinler üstünden mevcudu yakalama çabasının her an her dem taze
tutulmasıyla bir arada değerlendirmek lazımdır. Çünkü metnin kendisi kadar o
metnin yorumu, tazelenmesi, tekrarlanması ve üretilmesi hayatidir. Onun için
bu kavramlar kadar bu kavramların üretilmesine ve güncellenmesine imkan sağ-
layan o geleneğe de vurgu vurmak gerektiğini düşünüyorum.

Meşrutiyet, hürriyet, azınlık hakları gibi meselelere Osmanlı toplumunun çok mesafeli durduğu bir zamanda Said Nursi'nin bu kavramlara din adına sabıh çıkmasını nasıl değerlendirmek gerekir?

Bu söylediğin şey tabii ki çok önemlidir. Benim için din, vicdan demektir.
Vicdanın tercümesi hukuktur. Bu kavramların hepsi hukuksal kavramlardır.
Yani hayata din anlayışıyla bakan birisinin vicdansız olmasına ihtimal yoktur.
Vicdanlı olan birisinin de hukukla bir noktada buluşmaması imkansızdır. Bu
aynı şeylerin farklı biçimlerde söylenmesidir. Din algısı üstünden hayata bakar-
ken aslında hukuk üstünden bakışla aynı yerde birleşirsin. Bu kavramlar o döne-
min -aslında vicdanının da dinsel vicdanının da- sesinin ister istemez gittiği bir
adrestir. Ve bunun bir başka ifadesi de şudur: Bunlar, hukukun insan üstünden o
çağın şartlarında ortaya çıkışının kavramlarıdır.

Çoğunluğunun Müslüman olduğu bir toplumda hukukla ilgili problemlerin yaşanması bir çelişki değil mi?

Çok büyük bir problem var; çünkü dindarlık, bir iç yolculuktur, bir hak-
kikati aramaktır, varlığına mana katmaktır. Bunun dışında ayar vermek değildir.
Bu bireysel olarak kendi içinde derinleşen, bir şekilde kendi içinde yolculuğu-
nu sürekli kılan, dolayısıyla hakikati aramayı kesmeyen, varlığına mana katan
bir anlayışın da vicdan, bir şekilde insan, hak, hukuk gibi unsurlardan bağımsız

hareket etmesine imkan yoktur. Onun için o din, gerçek bir çoğulculuğu reddetmeyen, çoğulculuğu doğal karşılayan; ama kendi varlığını da onun içinde korumasını bilen -başkasına ayar vererek değil- iç yolculuğunu sürekli kılarak var olan bir din ve vicdan özgürlüğünü bu kadar yazma, beyinsel egzersiz o noktaya götürür insanı. Onun için Said Nursi uzun zamandır yaşamaya devam ediyor. Hem de daha genişleyerek ve büyüyerek.

Bir şekilde zamanın ruhuyla vicdanın sesi aynıdır. Yani insanı kutsayıcı vicdan üstünden hayata baktığın vakit, din; bunun çok büyük oranda kapsayıcı bir aurası. Onun için bu çağın sorunlarına bu aura üstünden, vicdan üstünden, bu beyinsel egzersiz üstünden baktığın vakit, ister istemez mevcuttan daha hızlı yürüyorsun.

Münazarat'ta sorulan sorulardan biri de "Gayri Müslimlerle nasıl eşit olacağız?"dır. Said Nursi'nin "Eşitlik fazilet ve şerefte değil hukuktur. Hukukta ise şab ve geda birdir" cevabını günümüz hukuksal zemini içinde nasıl değerlendirmek gerekir ve bu ifadelerin hukuk devleti açısından önemi nedir?

Bir din adamının hukuktan söz etmesi ve kendi din anlayışının doğal adresi olarak hukuku göstermesi bütün Türkiye'nin problemini çözer. Keşke o anlayış bugün de -iktidardaki siyasi parti dahil- herkeste var olsa. Bir dindar din sömürsü yapmaz. Dindar, insanın layık olduğu yere gitmesini hedefler. Din sömürsü yapmayan bir dindarın gideceği nokta, Said Nursi'nin altını çizdiği gibi hukuktur. Hukuk konuşmayan bir kent dindarlığı olamaz. Ben etrafımda çok fazla duyuyorum. "Müslümanlar iktidar oldu." sözünü çok fazla duyuyorum. "Müslümanlar iktidar oldu" dediğin dindarlıkla uyuşacak diye bir kavram değildir. Önce insan... Sonra bir insanın dini, ırkı, mezhebi... İnsanlık vasfını var eden, insanlık vasfını önde tutan, insanlık vasfını yere düşürmeyen ve dolayısıyla insanlık vasfından insanı kutsayan düşünce - o dinin filozofik-felsefik derinliğinin bereketi etrafında- hukuku da bu ifadenin bir önemli toplumsal aracı haline getirmektedir. Çünkü din nihayetinde bir inançtır, bir imandır. Onun topluma bakan, kendi kültürünün kendi içindeki derinliğinin topluma bakan yüzü hukuksal olarak ifade edilir. Onun için bunlar çelişmez. Ama sen, din aidiyeti üstünden, dinin öğretisi felsefesi derinliği üstünden değil de, ait olduğu din üstünden hayata bakarsan bu siyasettir.

İşte aradan yüz seneden fazla geçmesine rağmen hem Türk toplumu ve siyaseti, hem hukuk sistemi bu anlayışın- insan ve vicdan üzerinden meselelere bakma anlayışının- çok çok dışında. Mesela, Müslüman dindar kardeşlerim, inançlı kardeşlerim... hep bir şekilde kendine göre tanımlama. İnsan olmak yetmiyor mu?

Yineliyorum. Dindarlık benim için tek şeydir: vicdan. Vicdan; baskıya, çıkara, zaman ve zemine göre hareket etmeyen, bir tartı aleti gibi işleyen vicdan... Çünkü korkan adamın vicdanı yoktur, gücü olmayan adamın vicdanı yoktur, çıkar bekleyen adamın vicdanı yoktur, sömüren adamın vicdanı yoktur.

Bunlardan bağımsız bir vicdanı; işte o aynı zaman da gerçek bir dindarın hayat görüşü şekillendirir. Onu da hukukla bağlaştırdığın vakit ortaya kent dindarı, çoğulculuk, demokrasi, başkasının ayar vermeme; ama kendi hak ve hukukunu korumak filan çıkar. İnsanın yüceltilmesi çıkar.

Dindar, insanın layık olduğu yere gitmesini hedefler. Din sömürsü yapmayan bir dindarın gideceği nokta, Said Nursi'nin altını çizdiği gibi hukuktur. Hukuk konuşmayan bir kent dindarlığı olamaz. Ben etrafımda çok fazla duyuyorum. "Müslümanlar iktidar oldu." sözünü çok fazla duyuyorum. "Müslümanlar iktidar oldu" dediğin dindarlıkla uyuşacak diye bir kavram değildir.

Ermeni tek bir kaymakam görmedim ben 60 yıldır. Bir tek Ermeni milletvekili de görmedim, Ermeni general de görmedik. Bunlar vatandaşa, niye bunları olamıyor. Oysa Bediüzzaman, onların saatçi olabildiği gibi çeşitli mevkilerde bulunabilmesini tabii bir hak olarak görüyor. Bu çok önemli, bunu hak olarak ele almak...

Münazarat'ta sorulan sorulardan biri de Ermenilerle ilgilidir. Bize düşmanlık eden Ermenilerle nasıl dost olup ittifak edeceğimiz hususunun sorgulandığı Münazarat'ta Said Nursi'nin yaklaşımı şöyledir: "Siz katiiyen söylüyorsunuz ki şu memleketin saadet ve selameti Ermenilerle ittifak etmeye onlarla dost olmaya bağlıdır; fakat zillet göstererek dost olmak değil, şeref ve vakarını koruyarak onlara barış elini uzatmalıyız." Hrant Dink olayının ve 1915 Ermeni olaylarının yoğun olarak tartışıldığı bu günlerde Bediüzzaman'ın Ermenilere bakışıyla bugünkü toplumsal bakışı nasıl kıyaslayabilirsiniz?

Ermeniler diye bakıyorlar o çağda. Halbuki bu Osmanlı'nın temelinden bir vatan daş. Biz Ermenilere vatan daş olarak bakıyor muyuz? Yani ben sana söyleyeyim. Ermeni tek bir kaymakam görmedim ben 60 yıldır. Bir tek Ermeni milletvekili de görmedim, Ermeni general de görmedik. Bunlar vatandaşa, niye bunları olamıyor.

Oysa Bediüzzaman, onların saatçi olabildiği gibi çeşitli mevkilerde bulunabilmesini tabii bir hak olarak görüyor.

Bu çok önemli, bunu hak olarak ele almak... O zamanki teba hakkı, bugünkü vatan daş. Biz vatan daşın söylediği vatan daşlık hukukunda o kadar uzak seviyedeyiz ki... Bir de buranın sahibi Türk, Müslüman ve Sünnilerdir. Onun için Türkiye adam olmuyor. Onun için huzura kavuşmuyor. Hukuk dediğin vakit, senin din, ırk ve mezhebini değil, insan vasfını önceleyen, bunu çok ön plana alan bir anlayış söz konusudur. Yani sen şimdi Türk mü, Ermeni mi Sünni mi, Alevi mi, Kürt mü diye baktığın vakit, zaten orada hukuk gidiyor. İnsanlık gidiyor bence orada. "İnsan mı değil mi?" tek soru var. İnsan mı değil mi sorusunun karşılığı vatan daşlıktır. Vatan daşlık hukukudur. Herkesin aynı derecede o devletin üyesi olarak hakkı var. Sen bunun alt bölümlerine doğru ırkı, dini, mezhebi diye ayırmaya başladığın vakit, zaten devlet de olamazsın, toplum da olamazsın. Hukuk noktasından da, orada beyan edilen noktanın da çok gerisine düşersin ki, düşüyoruz.

Sizin Kürt sorununa çözüm önerileriniz nelerdir?

Aynı şekildedir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin Türkiye Kürtlerine sahip çıkması. Türkiye devletinin Türkiye Kürtlerinin devleti olduğunu gösterecek reformun, dönüşümün sağlanması. Hala Kürt alfabesi bizde yasak, Kürtlerin oturduğu yerlerin adı Kürtçe değil. Kürt sorunu bir şekilde Türkiye devletinin Kürtlerin devleti olmayı kabullenip ona göre dönüşmesi halinde olur. Bu hukuk üzerinden çözülür. Temel hak ve özgürlükler Kürt meselesini çözer. Ama ne yazık ki hem Kürt siyasetçi hem Türk siyasetçisi bölünmeden nemalanıyor. Yani siyasetçiler burada yönetilenin hakkını ve hukukunu savunmuyor. Yönetim kavgası yapıyorlar, o yüzden bu iş çözülüyor. Buraları kim yönetecek? Bence kimin yöneteceği hiç önemli değil, nasıl yöneteceği çok önemlidir.

Münazarat'ta desteklenen anadilde eğitim meselesini yeni anayasada mümkün görüyor musunuz?

O noktaya gelmesi zor görünüyor. Demin sana anlattım. Bugünkü iktidarın hayata bakışı Said Nursi'nin düzeyinde değil. Daha ırkçı. Ana dilde eğitim

dediğin şey, kültüredür.

Benim anamdan öğrendiğim dili öğrenmem, bu resmi dil anlamına gelmez.

Bu imkanı veren, milliyetçi, devletçi yaklaşımlardan arındırılmış bir anayasa olamayacak mı?

Dindar ırkçı olmaz. Bizdeki dindarların birçoğu ırkçı, milliyetçi. Senin bana sorduğun sorular ve Said Nursi'nin yüzüncü yılını bulan kitabından söz etmemiz sırasında aslında en vurgulanması gereken şey şu olmalıdır: Gerçek bir dindar küresel mümindir. Yani insan üstünden hayata bakar. Şimdi, ırkçılık üstünden yorum getirdiğin vakit, zaten senin dindarlığın biter. Bir dindarın milliyetçi olmasına imkan yoktur. Yani bir şekilde bütün eğitimin özünde ümmet kavramı var. Ümmet bugün aslında neye tekabül ediyor? Küresel dünyaya tekabül ediyor. Bir ümmet üzerinden hareket edip ırk noktasına gelinir mi? Türkiye'de muhafazakarlar, dindarlar, Müslümanlar "gerçek bir Müslüman milliyetçi olabilir mi?" sorusunu siyasetin baskısından dolayı korkup tartışmıyor. Tartışamadıkları için de Said Nursi'nin dediği noktayı yakalayamıyorlar.

Bu görüşler nihayetinde, entelektüel bir din adamının görüşleridir. Siyaset ise nemalanma işidir, çıkar işidir, zamana ve zemine göre kıvrılma işidir. Siyasetçinin işi, oyunu maksimize etme, doğruyu maksimize etmek değil. En doğruyu bulmak değil, en hakikati, en vicdanlıyı bulmak değil. Onun için bir gün öyle söylüyor, bir gün böyle söylüyor. En çok oy almaya yönelik iki yüzlülük ile bir değişim siyasetini onun için yapmıyorlar. Onun için siyaseti meslek haline getiriyorlar. Entelektüel bir din adamının kendi vicdanı üzerinden hayata bakması onun için halen 2012 yılında bunlarla örtüşüyor.

Münazarat'ın günümüz Türkiye'sine katkısı ne olabilir?

Özü ve ruhu itibari ile kendilerini dindar, Müslüman, muhafazakar sayan insanların hukuk boyutunda; bu inancın, bu anlayışın, bu imanın evrensel düzeye geldiği noktayı da biraz tartışması açısından büyük katkısı olur.

A democratic republic means a state that does not mistreat its citizens, and citizens that do not struggle with each other.

Dindar ırkçı olmaz. Bizdeki dindarların birçoğu ırkçı, milliyetçi. Senin bana sorduğun sorular ve Said Nursi'nin yüzüncü yılını bulan kitabından söz etmemiz sırasında aslında en vurgulanması gereken şey şu olmalıdır: Gerçek bir dindar küresel mümindir. Yani insan üstünden hayata bakar. Şimdi, ırkçılık üstünden yorum getirdiğin vakit, zaten senin dindarlığın biter.